

vel kewehaza vocauerunt. Nostra quoque etate locum eundem corrupto vel mutato vocabulo: prout id apud hūgaros fieri solet: keazo appellari haud absurdum est arbitrari.

De bello ad locum qui kesinaw: dicitur commissio.

Dist hec humi sine hungari: animositate armorūque directione romani exercitus experta: renouato exercitu ptes pānomie transdanubiales inuaserunt. et illis obtentis ac sub ingum redactis: totaque familia in eosdē transducta: versus Tulnā ciuitates ubi ipsorum hostes aggregati manebant, pcesserunt. Detricus vero et matrin⁹ cū oī apparatu romani exercitus quē hīc poterant in campo kesinaw: illis occurrerūt. Acri ergo pcursu mutuo ambo hostes ptrarias irruerūt in turmas. Humi vero magis mori q̄ pugnē cedere preoptantes: scythica cōsuetudine clamores edentes horribiles: et tympana pulsantes: omni armorū genere maxime innumerabiliū emissioe sagittarū in hostē utebant. Turbatiscā ppter vndiqz romanis agminibus: humi maximam in illis cedem efficiebant.

Post bellū tandē mane inchoatū: et horam vsqz nonā acri certamine p̄tinuatū: roman⁹ exercit⁹ deuict⁹: post īmensam sui stragē terga vertit. Quos humi inseq̄ntes in sortez et vindictā suoz per illos in cāpo tarnokwlgie occisorū acriter p̄mebant. Cecidit plio in hoc matrin⁹ hunoz ense interfec⁹: et detric⁹ sagitta in fronte vulnerat⁹ tāti sanguis euasit diluuiū. Cui⁹ tandē sagitte truncū ipse detric⁹ urbē ad romanā dignitatis impatorie in curiā p documento certamis per ipm cū hunis cōmissi in fronte detulisse: et ppter hoc īmortalitatis nomē vsurpasse narratur. hungarozqz in ideomate halathalon detreh dici meruit p̄ntem vsqz in diem

halathalon

Nunc detricū galeā quandā hūisse: et illaz q̄nto magis deferēbat
 tanto maiori claritate refulsisse fabulant. In hoc quidez p̄lio ex
 hunis q̄draginta milia: necnō illoz capitanei: bela: keme: et kady
 cha cecidisse dicunt. quoz tandē capitaneoz cadauera ipsi hūni
 ad statuā inemoratā detulerūt: et ibidē p̄digne tradiderūt sepulture
 Quāti aut̄ romano de exercitu corruerūt p̄ compto valet dicere
 nemo. sufficit tñ certamine in hoc tantā ipsos cladez accepisse: q̄
 p̄amplius illos p̄tra hunos p̄gregari nullus oīno hoīm psuadere
 potuit.

De electione Atilæ in regem: deq; illius moribus et armorum
gestaminibus quibus in hostem utebatur.

Am p^o hec pacifica possessio pannonice regionis
potiti: dñice incarnationis qdringentesimo pmo
ab ingressu v^o eoz in pannoniā anno vigesimo
octavo: ceteris capitaneis vt sup dictus est vita
functis: Atila dñtaxat qui hungarico ideomate
ethele dictus est et buda fratre eiusdē supuuen/
tibus: eundez atilā sup se vnanimi voto piter et
cōsilio regia dignitate extulerūt. Cōpetebat huic
homini hec dignitas: cū oīm hunoz paci fuerit ingenio: robore
quidē animi: et laboz tolerātia: disciplinaq; rei militaris ac indu/
stria: et ambitione: oibus supior. in hoste fallendo insidijsq; oppri/
mendo: ac dolis struendis: versus et pcalidus. corpore strenuus
animo fortis piter et audax: in voluntate quidē magnanimus: et in
pñijs astutitissim⁹: psona egregi⁹: pectore et humeris latus: colore
teter siue fuscus: intuitu austerus. barbā quidē longā deferebat.
venerens quoq; admodū fuisse tradit. Atila principatu adepto
tanq; regio de germine natus oīa sui regimīs negocia serie per/
optima et gloriosa cōposuit. Nam se expeditionēq; suā armis po/
litis pmunivit. multa quoq; ingenia: machinas videlicet et cetera
tormenta ad frangendas ciuitatū et castroz munitiones pparare
piter et adaptare fecit. Decē pterea falcatorū curruū milia hūisse
fertur. et cū his fu⁹ vbiq; exercit⁹ muniebat. Tabernacula quidē
ac papiliones et tentoria illius iuxta diuersarū regionuz ritum et
psuetudinem varijs modis ptexta hēbat. Ex quibus viuum pro/
psonali eiusdē residētia sericis ptextum de pānis: auroq; splen/
denti ac lapidib⁹ preciosis intermixtum adornatū: et tam mirifice
punctum et solidatū fuisse tradit: vt extendentib⁹ illud et recolli/
gentibus faciles pberet labores. Columne vero eiusdē tentorij
auro ductili fabrefacte: in illarū iuncturis lapidib⁹ adornate pci/
osis fuisse dicunt. Sua etiā maristalla quā suis exercitualibus in
expeditionib⁹ deferebat: pro maiori pte de purpura ceterisq; se/
riceis pānis erat pparata. Nec licet diuersarū regionū equorum
genere sepi⁹ fuerit repleta: nō tñ larg⁹ princeps illorū gaudebat
de pluralitate: s; illos tum principib⁹ exercit⁹ sui: tum vero suis
militibus abundanter distribuebat: in tñ q; aliqui duos vel tres
pprio eqtandi pro vsu vix hēbat. Selle quidē et ceteri eqtandi

apparatus multo resplendebāt auro ⁊ gēmis. Mensa quoq; tum vero coq̃naria vasa aurea fuisse dicunt. Thalām⁹ quidē ⁊ litratū regale quib⁹ suis in expeditionibus pp̃ua vtebat pro quiete: nō sine auro gēmisq; ac ceterorū preciorū metalloz genere erat: in tū q; ambasiatores extranei illius cāpestria dū veniebāt ad hospitia: eadem aspicientes: his a quib⁹ venerant redeuntes mirabundi referre non valebant. Iste rex non tū in his: sed in cūctis seculi pompis abundans et gloriosus erat. Quāvis etiā senerus fuerit peregrinis: tū a nationib⁹ suaz, pp̃ter liberalitatē multum diligebat. Confluebant enī ad illū mundi de cardinibus bellum quorū cure erat extranee nationes. quibus ille in magna rerū distributione liberaliter rñdebat. In expeditione vero sua decies centena milia hunorū extraneas p̃ter nationes q̃ innumerabiles erant hīe perhibet. Et cū vnus de ipsis decies centenis milibus bello vel morte deficiebat: alter in illi⁹ locū mox dirigebat. Nolebat enī tant⁹ princeps vt suus exercit⁹ quicūq; eclipsū pateretur. Arma quidez tutricia hunorū de scythia secū apportata ex corio ferroq; desuper polito fuisse ferunt. Arcusq; ⁊ sagittas ac lanceas pacutissimas ad offendendū hostez gestabant. ac clipeo vel scuto tecti: cultroq; ad femur accincti: vultu horridi: barba crinibusq; indispositi: pellib⁹ vestiti: cūcto populo terrori p̃ter et formidini erant. Ipse quoq; atila rex q̃muis ad subiectas sibi gentes liberal' fuerit: pp̃ter innatā tū sibi seneritatē sui⁹q; intuit⁹ austeritatē a suis nimū timebat. Suis quoq; bellicis. p̃ insignijs tum in scuto tū in vexillo auis imaginē ad modū asturis depictā coronaz in capite hñtem gestari faciebat. Nec quidē insignia per hunos siue hungaros vsq; ad tpa ducis geysse filij ducis toxon gestata fuere. T̃tul⁹ aut suus hanc formā p̃tinebat. Atila filius vendekucz: nepos magni nemroth: nutrit⁹ in engadi: dei gratia rex hunorū: medorū: gothorū: danorū: metus orbis ⁊ flagelluz dei.

Quo rex Atila Budā frēm suum sui regni effecit participem.

Postq; aut atila in regie dignitatis gloriā sublimat⁹ extitit: romanaq; destitit se. p̃tegere man⁹: ipse atila sedē sibi in ciuitate sicambria superius noiata elegit. Tandē ex inata sibi ambitione vicina p̃stituit inuadere regna. Quāob̃rē ne ipso absente hostil' appiam suo in dominio efficeret man⁹: Belā frēm suum sui regim̃is effecit participez. ⁊ illū a flumine Titie vsq; ad amnem.

Tak to udávajú dávne historické práce. Na druhý deň Detrik a Matrinus spočítali straty svojich bojovníkov a v obave, že v opätovnom boji by mohli získať iba takéto chabé víťazstvo – a možno návratom do tábora si zachráni aspoň oni životy – so zvyškami oddielov dali sa na pochod k mestu Tulln. Toto mesto patrí v našom období k rakúskemu kniežatstvu a je vzdialené od Viedne na tri míle. Vtedy sa počítalo medzi mestá Panónie a bývali v ňom Latinovia. Keď sa Huni dozvedeli, že nepriatelia odtiahli preč, vrátili sa na bojové pole, zozbierali svojich padlých bojovníkov a mŕtve telo kapitána Keveho pochovali čo najúctivejšie podľa skýtskeho zvyku vedľa krajinskej cesty. Na večnú pamiatku tejto udalosti tam postavili sochu, totiž slávnostný kamenný stĺp, a toto miesto nazvali Keveoza a či Keveháza.⁶³ V súčasnosti ho nazývajú skomoleným alebo pozmeneným slovom, čo sa u Maďarov stáva. Pomenovanie Keazó treba pokladať za nevhodné.

(14) Bitka pri lokalite zvanej Zeiselmauer

Po tom, čo Huni, čiže Maďari, zakúsili odvahu a vojenskú moc Rimanov, znova sformovali svoje oddiely, napadli zadunajskú oblasť Panónie a zmocnili sa jej. Premiestnili tam všetkých svojich ľudí a tiahli smerom k Tullnu, kde sa sústredili ich nepriatelia. Detrik a Matrinus sa s celou použiteľnou mocou rímskeho vojska poponáhľali a postavili sa im zoči-voči na zeiselmauerskom poli.⁶⁴ Oba nepriateľské šíky sa zrazili rovnako prudko. Huni si radšej želali smrť, než v boji ustúpiť, a podľa hunského zvyku začali hrozitánsky pokrikovať, udierali na bubny. Proti nepriateľovi využili všetky druhy svojich zbraní, no najmä nespočítateľné množstvo vystrelených šípov. V rímskych šíkoch to spôsobilo zmätok a Huni tým vyradili z boja preveľké množstvo ich bojovníkov. V ukrutnej bitke, ktorá sa začala ráno a trvala až do deviatej hodiny, bolo rímske vojsko porazené a s veľkými stratami sa dalo na útek. Huni ich prenasledovali a nemilosrdne zabíjali. Takto sa pomstili za svojich druhov usmrtených na bojovom poli Tárnokvölgy.

V tomto boji padol Matrinus zasiahnutý hunským mečom, ale Detrik zranený na čele šípom sa po veľkom krvácaní vystrábil. Tento šíp ešte zapichnutý do čela vraj sám Detrik priniesol do mesta Rím na cisársky dvor ako svedectvo o boji proti Hunom a, ako sa o tom rozpráva, nazývali ho nesmrteľným. Takto ho označili aj v maďarskom jazyku halhatatlan a takto ho nazývajú až dodnes. Hovorí sa, že Detrik mal akúsi prilbu, ktorá sa tým viac leskla, čím dlhšie ju nosil. Ako sa vraví, v tejto bitke padlo štyridsaťtisíc Hunov, medzi nimi aj ich kapitáni Wela, Keve, Kaducha. Mŕtvolý týchto kapitánov priviezli k spomínanej soche sami Huni, kde ich dôstojne pochovali. To, koľkí padli z rímskeho vojska, nikto nedokáže s istotou povedať. Stačí vari poznamenať, že v tomto boji utrpeli rímske vojská neslýchanú porážku a nikto ich už potom nemohol presvedčiť, aby sa zregrutovali do boja proti Hunom.

⁶³ Keveháza sa v listinách nevyskytuje. Commentarii II/1, s. 96.

⁶⁴ Zeiselmauer (Cesii muri), niekdajšia rímska provincia v Dolnom Rakúsku, východne od Tullnu.

(15) **Zvolenie Atilu za kráľa, jeho mravy a výzbroj,
ktorú používal proti nepriateľovi**

Keď sa v roku 401 od vtelenia Pána a v dvadsiatom ôsmom roku od vstupu do Panónie rozhostilo v panónskej krajine mierumilovné obdobie, spomedzi kapitánov (keďže ostatní, ako sme uviedli, svoj život skončili) boli nažive iba Atila, ktorého v maďarskom jazyku nazývali Etele, a jeho brat Buda. Atilovi Huni jednomyselným želaním a rozhodnutím udelili kráľovskú hodnosť. Táto hodnosť mu právom prislúchala, pretože bol bystrého a silného ducha, húževnatý, disciplinovaný, odborník vo vojenstve, usilovný, citľadostivý, dômyselný a chytrácky pri odhaľovaní úkladov a klamstiev, telesne zdatný, odvážny a v bojoch udatný a prešibaný. Znamenitá to osobnosť. Mal širokú hrud', čiernu a či skôr hnedú pleť, nevrlý pohľad, nosil dlhú bradu a bol priveľmi zmyselný. Po získaní najvyššej hodnosti si veľmi dobre a chvályhodne plnil panovnícke úlohy, akoby bol zdedil kráľovskú krv. Tak ako seba, aj celé vojsko vystrojil skvelými zbraňami. Bol vynaliezavý, dal zhotoviť vojenské stroje aj obliehacie zariadenia, ktoré použil pri zborení opevnení miest a hradov. Údajne mal k dispozícii desaťtisíc povozov koscov,⁶⁵ ktorými ohradil svoje vojsko stáby baštami. Táborové stany boli zariadené a skráslené podľa obyčajov príslušných krajín. Jeden z nich vybavil ako svoju rezidenciu. Bol pokrytý hodvábnym súknom, vyzdobený lesknúcim sa zlatom a drahokamami a vraj tak podivuhodne zhotovený a vystrojený, že ho bolo možné ľahko vystrieť aj poskladať. Stĺpy stanu boli z tepaného zlata a na miestach, kde boli spojené, mali výzdobu z drahokamov. Aj na vybavenie stajne, ktorú si zvyčajne brával aj na výpravy, boli použité purpurové látky, ale aj iné hodvábné súkna. Často bola preplnená druhmi koní z rozličných krajín. Ich množstvo robilo radosť nielen štedrému panovníkovi, ale aj veliteľom vojsk a vojakom, ktorým ich prideloval v hojnom počte, a to až v takej miere, že niekedy mu zostali sotva dva či tri kone pre vlastnú potrebu.

Sedlá i ostatný jazdecký postroj sa nádherne jagal zlatom a klenotmi. Údajne aj stôl a kuchynské nádoby boli zo zlata. Kút na spanie a kráľovské lôžko, ktoré počas výprav využíval na odpočinok, boli tiež vyšperkované zlatom, klenotmi a ďalšími vzácnymi ozdobnými predmetmi. Keď zahraniční vyslanci prišli do tábora na návštevu a uvideli to všetko, žasli. A tým, čo ich vyslali, neboli schopní o tom ani náležite porozprávať. Kráľ sa preslávil nielen touto, ale aj ďalšou svetskou nádherou. Hoci si voči cudzincom počínal nekompromisne, jednako ho kmene mali radi najmä pre jeho štedrosť. Zo všetkých končín sveta sa k nemu hrnuli národy, ktorých trápila vojna, a on ich požiadavky uspokojoval v plnej miere. V písomných dokumentoch sa uvádza, že počas výprav mal k dispozícii milión hunských bojovníkov a navyše aj nespočetné množstvo vojakov cudzích národov. A ak z týchto miliónov vojakov chýbal čo i len jeden, ktorý padol v boji alebo zomrel, na jeho miesto vzápätí zaradil iného. Slávny panovník neznášal, ak mu z vojska ubudlo.

⁶⁵ Podľa výsledkov doterajšieho výskumu Huni nepoznali obranu, ktorá by pozostávala z povozov koscov.